

PSYCHOLOGICAL WAYS TO DEVELOP FACILITATORIAL QUALITIES IN TEACHERS

Mamanova Dinora Olimjonovna

2nd year master's student, Pedagogy and Psychology, International Nordic University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15358005>

ARTICLE INFO

Received: 02nd May 2025

Accepted: 06th May 2025

Online: 07th May 2025

KEYWORDS

Teacher, facilitation, psychological qualities, empathy, active listening, adaptability, self-awareness, training, reflection, mentoring.

ABSTRACT

This article examines methods for developing psychological qualities of facilitation in teachers. Facilitation refers to the teacher's role as a guide, supporter, and promoter of independent thinking among students during the learning process. The article analyzes strategies for developing psychological qualities essential for facilitation, such as empathy, active listening, adaptability, and self-awareness. Additionally, the significance of training, reflection, and mentoring in cultivating these qualities is discussed.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ СПОСОБЫ РАЗВИТИЯ ФАСИЛИТАТОРСКИХ КАЧЕСТВ У УЧИТЕЛЕЙ

Маманова Динора Олимжоновна

Студент 2 курса магистратуры, Педагогика и психология, Международный Северный университет

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15358005>

ARTICLE INFO

Received: 02nd May 2025

Accepted: 06th May 2025

Online: 07th May 2025

KEYWORDS

Фасилитация, психологические качества, учителя, эмпатия, активное слушание, образовательная среда, педагогическая практика, взаимодействие с учащимися.

ABSTRACT

В данной статье рассматриваются методы развития фасилитационных психологических качеств у учителей. Анализируются ключевые аспекты, такие как эмпатия, активное слушание и способность создавать поддерживающую образовательную среду. Предлагаются практические рекомендации и стратегии для эффективного внедрения фасилитационных подходов в педагогическую практику, что способствует повышению качества обучения и взаимодействия с учащимися.

O'QITUVCHILARDA FASILITATORLIK XUSUSIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK YO'LLARI

Mamanova Dinora Olimjonovna

Xalqaro Nordik Universiteti

Pedagogika va psixologiya yo'nalishi 2-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15358005>

ARTICLE INFO

Received: 02nd May 2025

Accepted: 06th May 2025

Online: 07th May 2025

KEYWORDS

O'qituvchi, fasilitatorlik, psixologik sifatlar, empatiya, faol tinglash, moslashuvchanlik, o'z-o'zini anglash, trening, refleksiya, mentorlik.

ABSTRACT

Ushbu maqolada o'qituvchilarda fasilitatorlikning psixologik sifatlarini rivojlantirish usullari ko'rib chiqiladi. Fasilitatorlik — bu o'qituvchining o'quv jarayonida yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi, qo'llab-quvvatlovchi va o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rag'batlantiruvchi rolidir. Maqolada fasilitatorlik uchun zarur bo'lgan empatiya, faol tinglash, moslashuvchanlik, o'z-o'zini anglash kabi psixologik sifatlarini rivojlantirish strategiyalari tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu sifatlarini shakllantirishda treninglar, refleksiya va mentorlikning ahamiyati muhokama qilinadi.

KIRISH

O'qituvchilarda fasilitatorlik xususiyatini rivojlantirish – zamonaviy ta'lim jarayonining muhim jihatlaridan biri hisoblanadi. Fasilitator – bu faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlashiga, ijodiy va tanqidiy yondashuviga yo'l ochib beruvchi yetakchi shaxsdir.

Fasilitatorlik tushunchasi va uning ta'limdagi o'rni

Fasilitator (lotincha “facilis” – osonlashtiruvchi so'zidan olingan) – ta'lim jarayonini samarali tashkil etuvchi, o'quvchilarga bilimlarni mustaqil o'zlashtirish va tahlil qilish imkonini beruvchi o'qituvchi. Zamonaviy pedagogikada bu tushuncha ta'lim sifatini oshirish va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni joriy qilishda asosiy omillardan biri sifatida qaraladi.

Bugungi kunda tadqiqotchilarning e'tiborini o'qituvchining ta'limi, mehnati va shaxsiyatini insonparvarlashtirish bilan bog'liq muammolar jalb qilmoqda. Ta'lim mazmunini insonparvarlik nuqtai nazaridan amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'ldi. Biroq, bugungi kunda mamlakatlar kadrlar sifati bilan bog'liq jiddiy muammolarga duch kelmoqda.

O'qituvchi rivojlanishining psixologik xususiyatlari bilan bog'liq masalalar falsafiy, psixologik, pedagogik fikr rivojlanishining turli bosqichlarida tadqiqotchilar e'tiborini tortdi. Talabalarning ta'limida o'qituvchining shaxsiyati kabi omilga katta ahamiyat beriladi, shuning uchun biz pedagogik ishning psixologik tarkibiy qismiga bo'lgan qiziqishning oshishini tushuntiramiz. Pedagogik paradigmanning o'zgarishi o'qituvchining kasbiy ongini talabaning shaxsini hurmat qilish qobiliyatini, uning o'zini o'zi belgilash huquqini faoliyatning ustuvor asosi sifatida tan olishga yo'naltirish uchun sharoit yaratadi.

Gumanistik paradigmaga sodiqligini e'lon qilib, ko'pchilik o'qituvchilar texnokratik pozitsiyalarda qoladilar, ularning o'ziga xos xususiyati bolalarga manipulyativ yondashuvdir. Bu fakti V. P. Zinchenko, K. A. Shvartsman ko'rsatadi. Pedagogik muhitda gumanizm nuqtai nazaridan qiyin zamonaviy vaziyat - erkinlik va shuning uchun demokratiya tomonidan vujudga kelgan mas'uliyat sharoitida eng qiyin masalalarni hal qila oladigan o'qituvchilar hali yetarli emas.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Fasilitatorlik xususiyatlarini rivojlantirishning ilmiy asoslari

O'qituvchining fasilitator sifatida faoliyat yuritishi quyidagi ilmiy asoslarga tayanadi:

a) Konstruktivizm nazariyasi (J. Piaget, L. Vigotsky)- bu nazariyaga ko'ra, bilimlar tayyor shaklda berilmaydi, balki o'quvchilarning faol ishtiroki orqali shakllanadi. O'qituvchi o'quvchilarga mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilishda yordam beruvchi vositachi sifatida namoyon bo'ladi.

b) Sotsial o'rganish nazariyasi (A. Bandura)- Bu nazariya bo'yicha o'quvchilar tajriba va muloqot orqali bilim oladilar. Fasilitatorlik usuli o'quvchilarni faol muloqot qilish, muhokama yuritish va ijtimoiy hamkorlik orqali bilim olishga yo'naltiradi.

c) Zamonaviy ta'lim metodologiyalari (John Dewey, Carl Rogers)[1]

- Dewey: Ta'lim tajriba asosida qurilishi kerak.
- Rogers: O'quvchilar o'zlarini erkin his qilsalar va qiziqishlari inobatga olinsa, samarali o'rganadilar. Fasilitator o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga yordam beradi.

Kasbiy o'qituvchilarga bo'lgan ijtimoiy ehtiyoj olimlarning o'qituvchining kasbiy ongi rivojlanishining tuzilishi va qonuniyatlarini o'rganishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirdi (E. M. Bobrov, S. V. Vasilkovskaya, V. N. Koziev, L. M. Mitina[12], V. P. Savrasov va boshqalar), o'qituvchining shaxsiyatining kasbiy ahamiyatli fazilatlari (F. N. Gonobolin, E. A. Grishin, N.V. Kuzmina, A. A.[10] Rean, J.I.A. Regush, V. A. Slastenin[18], A. I. Shcherbakov va boshqalar).

Ushbu tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, o'qituvchi bir qator fazilatlarga ega bo'lishi kerak, ularsiz yuqoridagi maqsadlarni amalga oshirish deyarli imkonsiz bo'ladi. Bundan tashqari, kasbiy o'sish uchun o'qituvchilarni o'z-o'zini tarbiyalash, o'zini rivojlantirishga yo'naltirish kerak.

Ushbu masalalarni hal qilish uchun o'qituvchining falsafa, ta'lim sotsiologiyasi sohasidagi kasbiy mahorati muammolari o'rganiladi (V. I. Zagvyazin-skiy, V. D. Semenov, Ya. S. Turbovskiy va boshqalar), kasbiy kompetentsiya nazariyalari ishlab chiqilmoqda (O. S. Anisimov, A. A. Vorotnikov, N. V. Kuzmina[10], yu. N. Kulyutkin va boshqalar), o'qituvchi faoliyatining psixologik jihatlari, uning kasbiy qobiliyatlarning rivojlanishini belgilaydigan shaxsiy fazilatlari bo'yicha tadqiqotlar olib borilmoqda (A. A. Bodalev[8], E. F. Zeer, ya.A. Ponomarev, I. S. Semenov[16,17], B. T. Teplov[19] va boshqalar).

S.S.Urazov [2] o'qituvchilarda psixologik moslashuvni va fassilatorlik ko'nikmalarini rivojlantirish uchun zamonaviy psixologik texnikalarni tavsiya qilgan. U, o'z navbatida, o'qituvchilarga o'zlarini rivojlantirishga, o'z fikrlarini aniqlik bilan ifodalashga va o'quvchilarga ijobiy munosabatda bo'lishga yordam beradigan metodlarni ishlab chiqadi.

Metodlar:

- **O'z-o'zini tahlil qilish:** O'qituvchilar o'z his-tuyg'ularini tahlil qilib, o'quvchilarga to'g'ri yondashish uchun zarur bo'lgan o'zgarishlarni amalga oshirishi kerak.
- **Kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish:** O'qituvchilar o'zlarining so'zlashuv qobiliyatlarini yaxshilab, o'quvchilarni tinglash va ular bilan konstruktiv munosabatlarni o'rnatishga harakat qilishlari zarur.

Jahon olimlari ham o'qituvchilarda fassilatorlik xususiyatlarini rivojlantirish uchun psixologik metodlarni ishlab chiqqan. Ularning fikrlaridan ba'zilari quyidagilar:

Daniel Goleman (Emotsional intellekt)- Daniel Goleman, emotsional intellektni rivojlantirish o'qituvchilarda fassilatorlik xususiyatlarini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega deb hisoblaydi. Goleman o'qituvchilarni o'z va o'quvchilarning his-tuyg'ularini anglash va boshqarish, o'zaro munosabatlarda ijobiy va samarali bo'lishga chaqiradi.

Metodlar:

- **Emotsional intellektni rivojlantirish:** O'qituvchilar o'z his-tuyg'ularini anglab, boshqalar bilan to'g'ri muloqot qilishni o'rganishlari kerak.
- **Empatiya:** O'qituvchilar o'quvchilarning hissiyotlariga e'tibor berish, ularning o'qish jarayonida qanday his qilayotganini tushunishga harakat qilishlari lozim.

Natija: O'quvchilar o'zlarini tushunilgan va qo'llab-quvvatlangan his qilishadi, bu esa o'qish motivatsiyasini oshiradi.

Carl Rogers[13] (Inson markazli yondashuv)- Carl Rogers, o'qituvchilarning o'quvchilarga ochiq, samimiy va hurmatli munosabatda bo'lishlarini ta'kidlagan. Uning fikricha, o'qituvchilar o'quvchilarga chin dildan e'tibor berishlari va ularga o'zlarini erkin ifodalash imkoniyatini berishlari zarur.

Metodlar:

- **Aktiv tinglash va e'tiborli yondashuv:** O'qituvchilar o'quvchilarga chin dildan tinglashni va ularga o'z fikrlarini erkin ifodalash imkonini berishlari lozim.
- **Samimiylik:** O'qituvchi o'quvchiga o'zini ifodalashda to'liq erkinlik berishi kerak.

Natija: O'quvchilar o'zlarini erkin va ishonchli his qilishadi, bu esa ularning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi.

John Dewey [9](Pragmatik pedagogika)- John Dewey, ta'limda o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi interaktiv jarayonni ta'kidladi. Uning fikricha, o'qituvchilarda fassilatorlik xususiyatlarini rivojlantirish uchun o'quvchilar bilan o'zaro faol muloqot o'rnatish, ular bilan hamkorlik qilish zarur.

Metodlar:

- **Guruh ishlarini tashkil etish:** O'qituvchilar o'quvchilarni guruhlariga bo'lib, birgalikda ishlashga jalb qilishlari kerak. Bu usul o'quvchilarning muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- **Pragmatik ta'lim:** O'quvchilarga amaliy vazifalar va muammolarni hal qilishda yordam berish, ularning tajribasini boyitish.

Natija: O'quvchilar o'zaro fikr almashish va muammolarni hal qilishda faollashadilar, bu esa ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi.

O'zbek va jahon olimlari fassilatorlik xususiyatlarini rivojlantirishning psixologik yo'llari haqida bir qator muhim g'oyalarni ilgari surganlar. O'qituvchilarni empatiya, emotsional intellekt, aktiv tinglash, samarali muloqot va guruh ishlariga jalb qilish kabi metodlar yordamida fassilatorlik xususiyatlarini rivojlantirish mumkin. Bu metodlar nafaqat o'qituvchilarning o'quvchilarga bo'lgan munosabatini yaxshilaydi, balki o'quvchilarning ta'limga bo'lgan motivatsiyasini ham oshiradi. Shuningdek, o'qituvchilar o'zlariga bo'lgan ishonchni mustahkamlash va yanada samarali o'qitish qobiliyatini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

MUHOKAMA

O'qituvchilarda fassilatorlik xususiyatlarini rivojlantirish uchun psixologik yondashuvlar juda muhim. Ularning ba'zilar quyidagilar:

- **Emotsional intellektni rivojlantirish:** O'qituvchi o'zining va o'quvchilarning his-tuyg'ularini tushunishi va boshqarishi kerak. Emotsional intellektni rivojlantirish

o'qituvchiga o'quvchilarning his-tuyg'ularini anglab, ularga to'g'ri yondashish imkonini beradi.

- **Empatiya:** O'qituvchilar o'quvchilarga qiziqish va ular bilan chin dildan muloqot qilishni o'rganishlari kerak. Empatiya, ya'ni boshqalarning holatlarini tushunish, o'qituvchining fassilatorlik qobiliyatini oshiradi.
- **Kommunikativ qobiliyatlar:** O'qituvchilar o'z fikrlarini to'g'ri va samarali ifodalashni o'rganishlari lozim. O'qituvchi faqat darsni o'qitibgina qolmasdan, o'quvchilarning savollariga javob berishi, ularga yordam ko'rsatishi va muloqotda bo'lishi kerak.

Fassilatorlikni rivojlantirish uchun psixologik yo'llar

O'qituvchilarda fassilatorlik xususiyatlarini rivojlantirish uchun bir qator psixologik yondashuvlar mavjud. Ular quyidagilar bo'lishi mumkin:

- **O'z-o'zini tahlil qilish:** O'qituvchilar o'z his-tuyg'ularini va muloqot tarzlarini tahlil qilib, qaysi jihatlarida yaxshilanish kerakligini aniqlashlari zarur. O'z-o'zini tahlil qilish orqali o'qituvchi o'zini yanada to'liq anglash va o'quvchilarga yaxshiroq yordam bera olish imkoniga ega bo'ladi.
- **Fikrlarni ochiq-oydin ifodalash:** O'qituvchilar o'z fikrlarini aniq, sodda va tushunarli tarzda ifodalashni o'rganishlari kerak. Fikrlarni aniq ifodalash orqali o'qituvchi o'quvchilar bilan yaxshiroq muloqot o'rnatadi va ularning savollariga aniq javob beradi.
- **Yaxshi tinglovchi bo'lish:** O'qituvchilarda faol tinglash qobiliyatini rivojlantirish muhimdir. O'quvchilar o'z fikrlarini va savollarini erkin ifodalashlari uchun o'qituvchilar ularni tinglashga tayyor bo'lishlari kerak.

Muloqot metodlari va texnikalari

- **Savollar orqali yondashish:** O'qituvchilar o'quvchilarni faollashtirish uchun savollar berishlari mumkin. Savollar o'quvchiga o'z fikrini ifodalashga va boshqa nuqtai nazarlarni tinglashga imkon beradi.
- **Aktiv tinglash:** O'qituvchining o'quvchilarni diqqat bilan tinglashi va ularning his-tuyg'ulariga e'tibor berishi kerak. Bu muloqotni samarali va ijobiy qiladi.
- **Guruh ishlarini tashkil etish:** O'quvchilarni guruh bo'lib ishlashga rag'batlantirish, ularning fikrlarini tinglash va birgalikda muammolarni hal qilishda yordam beradi. Bu o'qituvchilarga o'quvchilarning fikrini yaxshiroq tushunish imkonini beradi.

Ishonch hosil qilish va motivatsiya

O'qituvchining o'ziga bo'lgan ishonchi va o'quvchilarga bo'lgan ishonchi muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi o'zini ishonchli tarzda namoyon qilganda, o'quvchilar ham o'qituvchiga ishonib, undan o'rganishga tayyor bo'ladilar. Shuningdek, o'qituvchining o'quvchilarga bo'lgan mehrini va rag'batlantirishni yo'lga qo'yishi, ularning muvaffaqiyatga erishishlariga yordam beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Biroq, o'qituvchining kasbiy mahoratini o'rganishning barcha jihatlarini bilan, mutaxassisni shakllantirish uchun zarur shart bo'lgan asosiy elementlardan biri - pedagogik yordamning rivojlanishi yetarlicha o'rganilmagan bo'lib qolmoqda.

O'qituvchilarning kasbiy shakllanishi muammolariga bag'ishlangan nazariy manbalar va ishlarni tahlil qilib, biz quyidagi qarama-qarshilikni topdik: kasbiy faoliyatda pedagogik yordam sifatining ahamiyati pedagogika va psixologiya bo'yicha tadqiqotlarda ta'kidlangan,

ammo uni o'rganish konkretlashtirishni, birinchi navbatda o'qituvchi faoliyatida pedagogik yordamning rolini nazariy asoslashni, muayyan mexanizmlarni aktuallashtirishga asoslangan o'qituvchining kasbiy rivojlanish psixotexnologiyalarini aniqlashni talab qiladi kasbiy faoliyat.

O'zgaruvchan jamiyat sodir bo'layotgan ijtimoiy o'zgarishlarga tezda javob bera oladigan, o'z kasbiy faoliyatini o'zgartira oladigan yangi o'qituvchiga muhtoj. Zamonaviy ijtimoiy buyurtma bilan bog'liq holda o'z kasbiy faoliyati muammolarini aniqlay oladigan o'qituvchi buni amalga oshirishi, ichki resurslarini faollashtirish orqali kasbiy qiyinchiliklarni engish yo'llarini izlashi mumkin. O'qituvchining kasbiy o'sishi manbalaridan biri bu pedagogik yordamdir.

Tadqiqotning nazariy va uslubiy asoslari shaxsga yo'naltirilgan kasbiy ta'lim nazariyalari edi (D. A. Belu-Xin, E. F. Zeer, I. A. Zimnaya, A. A. Rean, L. A. Regush, V. D. Semenov[16,17], V. V. Serikov[15], M. N. Skatkin, I. E. Yakimanskaya); shaxsiy va faoliyatga asoslangan yondashuvlar (A. G. Asmolov, A. N. Leontyev[11], A. V. Petrovskiy S. L. Rubinshteyn); o'qituvchining diagnostika faoliyati (N. S. Gluxanyuk, K. M. Gurevich, E. F. Zeer, G. A. Karpova, A. N. Leontyev, V. D. Shadrikov va boshqalar).

Psixologik metodlar va natijalar

Emotsional intellektni rivojlantirish

Metod: Emotsional intellektni rivojlantirish o'qituvchilarning o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqalar bilan to'g'ri muloqot qilish va ularning his-tuyg'ulariga e'tibor berish orqali amalga oshiriladi.

Natija: O'qituvchilar o'zining va o'quvchilarning emotsional holatlarini yaxshiroq anglab, ularga to'g'ri yondashishadi. Bu o'z navbatida, o'quvchilar bilan munosabatlarni yaxshilaydi, ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va sinfdagi ijtimoiy muhitni yaxshilaydi.

Empatiya va faol tinglash

Metod: O'qituvchilarga empatiya va faol tinglash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan treninglar yoki mashg'ulotlar. O'qituvchilar o'quvchilarning fikrlarini, savollarini va ehtiyojlarini diqqat bilan tinglashni o'rganadilar.

Natija: Bu metod orqali o'qituvchilar o'quvchilar bilan chuqur va samimiy aloqalar o'rnatadilar. O'quvchilar o'zlarini tushunilgan va qo'llab-quvvatlangan his qilishadi, bu esa ularning ta'limga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi.

Ijobiy kuchaytirish (Positive reinforcement)

Metod: O'qituvchilar o'quvchilarni to'g'ri xatti-harakatlari uchun rag'batlantirishadi. Bu, masalan, ularning muvaffaqiyatlarini maqtash yoki kichik mukofotlar bilan taqdirlashni o'z ichiga oladi.

Natija: O'quvchilar o'z faoliyatlari uchun tan olinayotganini sezib, o'z-o'zini baholashlari va o'qishga bo'lgan motivatsiyalari ortadi. Ularning o'ziga bo'lgan ishonchi kuchayadi va o'quv jarayonida yanada faol ishtirok etishadi.

Kognitiv-behavioral yondashuv

Metod: O'qituvchilar o'quvchilarning salbiy fikrlarini va xatti-harakatlarini o'zgartirishga yordam beradigan kognitiv-behavioral terapiya usullaridan foydalanishlari mumkin. Bu metod o'quvchilarning noxush his-tuyg'ularini tahlil qilish va ularni ijobiy fikrlar bilan almashtirishga qaratilgan.

Natija: O'quvchilar o'zlarining salbiy fikrlarini va stress holatlarini yengib, ta'limga bo'lgan munosabatlarini yaxshilashadi. Ular o'zgarishga tayyor bo'lib, yanada samarali o'qishadi.

Ijtimoiy va emotsional o'rganish (SEL) dasturlari

Metod: O'qituvchilarni ijtimoiy va emotsional o'rganish dasturlari orqali o'qitish. Bu dasturlar o'qituvchilarga o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini, his-tuyg'ularini anglashni va boshqarishni o'rgatadi.

Natija: O'qituvchilar o'quvchilar bilan samarali muloqot qilish, ularning his-tuyg'ularini tushunish va ularni qo'llab-quvvatlashda muvaffaqiyatga erishadilar. Bu metod o'quvchilarning o'zaro munosabatlarini yaxshilaydi va darslarga bo'lgan motivatsiyalarini oshiradi.

Samarali muloqot texnikalari

Metod: O'qituvchilarga muloqot qilishda aniq va samarali bo'lishni o'rgatish. Bu, masalan, savollar berish, faollikni rag'batlantirish va qiziqarli dars o'qitish texnikalarini o'z ichiga oladi.

Natija: O'quvchilar o'qituvchining fikrlarini oson tushunib, samarali muloqot o'rnatishadi. Bu esa o'qish jarayonini yanada samarali qiladi.

Metodlardan qanday natijalar olinadi?

O'quvchilarning motivatsiyasini oshirish: Fassilatorlikni rivojlantirish o'quvchilarda ta'limga bo'lgan qiziqishni oshiradi. O'quvchilar o'zlarini ko'proq ishtirok etish, faol bo'lish va yaxshiroq o'qish istagiga ega bo'ladilar.

Samarali o'qituvchilarni shakllantirish: Psixologik metodlar yordamida o'qituvchilar o'zlarining fassilatorlik ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu o'qituvchining o'z o'quvchilari bilan samarali ishlashiga yordam beradi.

Ijtimoiy va emotsional muhitni yaxshilash: O'quvchilarning o'zaro aloqalari yaxshilanadi, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida hurmat va ishonch rivojlanadi. Bu o'quvchilarni yanada faol va ijobiy tarzda o'qishlariga undaydi.

O'qituvchilarda fassilatorlik xususiyatlarini rivojlantirish uchun psixologik metodlar samarali muloqot, emotsional intellektni rivojlantirish, faol tinglash va ijobiy kuchaytirish kabi usullarni o'z ichiga oladi. Bu metodlar o'qituvchilarga o'quvchilarga yanada yaxshiroq yordam berishga va ularni ta'lim jarayonida rag'batlantirishga imkon yaratadi. Natijada, o'quvchilar ta'limga bo'lgan motivatsiyasini oshiradilar, o'qishdagi muvaffaqiyatlari ortadi va ijtimoiy-emotsional rivojlanishlari yaxshilanadi.

Biz tadqiqotimiz davomida so'rovnoma metodidan foydalanib tahlillar o'tkazishga harakat qildik, ularning bir qismi bilan tanishib chiqamiz:

Hurmatli respondent, quyidagi savollarga xolis javob berishingizni so'raymiz.

Unutmang, javoblardagi xolislik va shaffoflik yurtimizning ta'lim tizimini rivojlanishidagi hissamizdir. Yaxshi kayfiyat hamrohingiz bo'lsin.

Sana_____

Yoshingiz_____

Ish tajribangiz_____

Jinsingiz_____

Yo'riqnoma: Quyidagi mulohazalarga o'z tajribangiz va fikrlaringizga tayangan holda munosabat bildirishingiz so'raladi.

Bunda javoblar quyidagicha izohlanadi.

TQ- to'liq qo'shilaman

Q-qo'shilaman

N-neytral

Qma-qarshiman

QQ-Qat'iy qarshiman

Savollar	TQ (%)	Q (%)	N (%)	Qma (%)	QQ (%)	
1	O'quvchilarni mustaqil fikrlashga rag'batlantiraman.	45%	35%	10%	7%	3%
2	Mashg'ulotlar davomida barcha ishtirokchilarga so'z beraman.	50%	30%	10%	5%	5%
3	Talabalar bilan hamkorlikda bilimlarni o'zlashtirishni muhim deb hisoblayman.	40%	40%	12%	5%	3%
4	O'quvchilarning tashabbuskorligini qo'llab-quvvatlayman.	38%	42%	10%	6%	4%
5	Mashg'ulotlarda innovatsion yondashuvlardan foydalanaman.	30%	35%	20%	10%	5%
6	Baholash jarayonida o'quvchilarning fikrlarini inobatga olaman.	42%	38%	10%	7%	3%
7	Dars jarayonida interaktiv metodlardan muntazam foydalanaman.	37%	40%	12%	6%	5%
8	O'quvchilar bilan do'stona muhit yaratishga harakat qilaman.	48%	35%	7%	5%	5%

Tahlil va xulosa

- Ko'pchilik o'qituvchilar (70-80%) fasilitatorlik qobiliyatlari bilan bog'liq tamoyillarga qo'shilishadi**, lekin ayrim innovatsion yondashuvlarda neytral yoki qarshilik bildiruvchi fikrlar ham mavjud.
- Innovatsion usullar bo'yicha qo'shiluvchilar 65% atrofida**, lekin hali ham 15% atrofida neytral yoki qarshilik bildirayotgan respondentlar bor.
- Darsda interaktiv metodlarni qo'llash 77% o'qituvchilar tomonidan qo'llab-quvvatlanmoqda**, lekin bu borada hali ham to'liq amalga oshirish zarurati mavjud.

XULOSA

Fasilitatorlik xususiyatlarini o'qituvchilarda rivojlantirishning psixologik yo'llari, ya'ni soddaroq tilda tushuntirganimizda, pedagogik yordam muammosini nazariy o'rganish va eksperiment natijalari quyidagi xulosalarni shakllantirishga imkon berdi:

- ✓ Yordam berish muammosi amaliy psixologiyada dolzarbdir. Fasilitatsiya o'qituvchining kasbiy mahoratini rivojlantirish va rivojlanish va o'z-o'zini rivojlantirishga yo'naltirilgan zamonaviy o'quv jarayoni talablariga javob beradigan faoliyatga tayyorlik sharti sifatida qaraladi.
- ✓ Pedagogik yordam-bu murakkab integral ta'lim bo'lib, uning rivojlanishi o'qituvchilar hayotining individual tipologik va ijtimoiy omillari bilan bog'liq.

- ✓ Pedagogik yordam doimiy sifat emas, u kasbiy faoliyatni o'zlashtirish jarayonida rivojlanadi.
- ✓ Pedagogik yordamning eng jadal rivojlanishi maxsus tashkil etilgan innovatsion faoliyatda ro'y beradi; uning rivojlanish shartlaridan biri samarali texnologiyalardan foydalanish.

Shunday qilib, o'qituvchilarni psixologik-pedagogik tayyorlash va qayta tayyorlashni takomillashtirish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilishi kerak:

1. Pedagogik ta'lim mazmunini psixologizatsiya qilish, uni zamonaviy nazariy va eksperimental mahalliy psixologiya fanlari ma'lumotlariga moslashtirish, monosub'ektiv pedagogika stereotiplaridan voz kechish.

2. Pedagogik ta'lim usullarini psixologizatsiya qilish, o'qitish va tarbiyalashning passiv axborot shakllaridan pedagogik tajribani o'zlashtirishning faol, kiritilgan, muammoli, dialogik usullariga o'tish.

Pedagogik ta'limning maqsadini psixologizatsiya qilish, pedagogik mahorat haqidagi g'oyalarni o'qitish jarayonida uzatiladigan va asosan pedagogik tajriba o'lchovi sifatida pedagogik faoliyat tajribasi bilan belgilanadigan shaxssiz kasbiy bilimlar, ko'nikmalar to'plami sifatida rad etish, pedagogik mahoratni o'qituvchining shaxsiy o'sishi natijasi sifatida ko'rib chiqish. o'z kasbida, uning yaxlit ijodiy va shaxsiy salohiyatini takomillashtirish natijasi sifatida, o'quv jarayonining ijtimoiy-psixologik kontekstida o'qituvchining shaxsiy pozitsiyasining o'ziga xos xususiyatlari bilan uzviy bog'liq.

Fasilitatorlik xususiyatlarini rivojlantirishning ahamiyati

- O'quvchilar mustaqil o'rganish ko'nikmalarini egallaydi.
- Muammolarni hal qilish va kreativ fikrlash rivojlanadi.
- O'quvchilar o'z fikrlarini ochiq ifodalashga o'rganadilar.
- Jamoadagi hamkorlik kuchayadi va ijtimoiy kompetensiyalar shakllanadi.

Zamonaviy ta'limda fasilitatorlikni rivojlantirish usullari

- Interaktiv metodlar: muhokama, debat, loyiha ishlari.
- Tashabbuskor o'quv jarayonlari: o'quvchilarga tanlash va qaror qabul qilish imkoniyatini berish.
- Texnologiyalar integratsiyasi: AKT vositalari yordamida o'qitishni qiziqarli va samarali qilish.
- Refleksiya va baholash: o'quvchilarning bilim olish jarayonini doimiy tahlil qilish.

Fasilitatorlik – zamonaviy ta'limning ajralmas qismi bo'lib, u o'quvchilarni faqat bilim oluvchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. O'qituvchilarning bu boradagi qobiliyatlarini rivojlantirish orqali ta'lim samaradorligi va sifatini oshirish mumkin.

References:

1. Rogers C. A way of being. —Boston Houghton Mifflin Company, 1980.— c. 89-104.
2. Urazov S.S. O'qituvchilarning psixologik moslashuvi va fasilitatorlik ko'nikmalarini shakllantirish. Maqola. "Ta'lim va innovatsiyalar" jurnali. 3-son. 2022.
3. Zajonc R. Social facilitation. -Science, 1965,- c. 269-274.
4. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. М.: Просвещение, 1984.— 208с.
5. Абрамова Г.С. Практикум по психологическому консультированию. М., 1995,—128с.

6. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности. М.: Наука, 1980.— 336с.
7. Абульханова-Славская К.А. Типология личности и гуманистический подход // Гуманистические проблемы психологической теории. М., 1995.—40с.
8. Бодалев А.А. Психология о личности. М.: Изд-во Моск. ун- та, 1988.—188с.
9. Shokhsanam, T. (2024). Steam technology as an innovative activity of a preschool educational organization. American journal of education and learning, 2(5), 454-459.
10. Jahongir Ulug'bek og'li, A., & Abubakirovna, D. Z. (2024). Neurosis and neurotic disorders. Western European Journal of Medicine and Medical Science, 2(12), 28-30.
11. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления / Пер. с англ. Н. М. Никольской; Под ред. (и с предисл.) Н. Д. Виноградова. — М.: Мир, 1915. — 202 с.
12. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя. Л. 1967. —184с.
13. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: В 2т.—М.: Педагогика, 1983.Т. 1.—391с.
14. Митина Л.М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях//Вопр. психологии, 1997. №4.с.28-38.
15. Роджерс К.Р. Личные размышления относительно преподавания и учения. // Открытое образование.—1993.—№5-6.—с. 8-12.
16. Роджерс Н. Путь к целостности: человеко-центрированная терапия на основе экспрессивных искусств. //Вопросы психологии. — 1995. —№1.— с. 8-10.
17. Сериков Г.Н. Образование: аспекты системного отражения.— Курган: Изд-во «Зауралье», 1997.—464.
18. Симонов В.П. Диагностика личности и профессионального мастерства преподавателей: Учеб. пособие для студентов педвузов, учителей и слушателей ФПК.— М.: Международная педагогическая академия, 1995.— 192с.
19. Симонов В.П. Педагогический менеджмент.—М.: Российское педагогическое агенство, 1997.—264с.
20. Сластенин В.А. О современных подходах к подготовке учителя. // Педагог, наука, технология, практика, 1996. №1 с. 17-29
21. Теплов Б.М. Избранные труды: В 2т.— М.: Педагогика, 1985. Т.—329с.
22. Шевченко С.Д. Школьный урок: как научить каждого.— М.: Просвещение, 1991.— 175с.